

Základní články zákona a jejich myšlenkový obsah

Libor Pátý

I. Základní články

1. Úloha a poslání vysokých škol v naší společnosti. Jejich základní význam pro budoucnost našeho národa.
2. Rozlišení našich vysokých škol podle jejich úlohy v jednotlivých oblastech, v nichž působí, a podle způsobu jejich práce.
3. Postavení vysokých škol v našem systému školství a vzdělávání je vysoce významné pro odbornou vybavenost naší celé populace a především jejich intelektuálních vrstev a obecně pro českou kulturu a její rozvoj. Vysoké školy jsou živou součástí naší národní produkce v obou oblastech – duševní i materiální. Pěstují proto spolupráci s dalšími institucemi ve vědě, výzkumu a vývoji nových technologií.
4. Vysokoškolský student je předmětem působení vysokého školství, je základním kamenem v jeho stavbě, a ovlivňuje výsledky jeho práce zcela základním způsobem. Veškeré úsilí vysokých škol a i celého vzdělávacího systému se musí obracet k naplnění zájmů studenta o studovaný obor a studentův odborný růst. Rozhodující úlohu má osobnost učitele.
5. Vysokoškolský učitel určuje úroveň vysoké školy a především na něm závisí výsledek její práce. Význam osobnosti učitele není jenom v přenosu vědomostí na studenta, ale i ve formování jeho charakteru a osobnosti. Přímý styk učitele a studenta musí být stále rozvíjen a nemůže být ničím nahrazován.
6. Uspořádání vysokých škol vychází z dosavadní tradice rozdělení na fakulty a některé další instituce, dále na katedry a případně jejich oddělení. Tato struktura musí být v souladu se zaměřením vysoké školy a její velikostí.
7. Samospráva vysokých škol vychází z oprávněné zkušenosti o svobodném rozvoji každé vysoké školy; jenom ona může spravovat vysokou školu a rozhodovat o zaměření a způsobech práce a dalších významných otázkách. V čele vysokých škol a jejich jednotlivých částí rozhodují volené orgány složené z členů akademické obce, tj. studentů a učitelů.
8. Stupně vzdělávání se určují společně pro celý vysokoškolský systém s respektem k osobitostem oborového zaměření jednotlivých vysokých škol. Jsou v souladu i s potřebami celé společnosti. Stupňům vzdělání odpovídají udělované tituly na základě absolvování příslušného studia a předepsaných závěrečných zkoušek.

9. Dozor nad odborností jednotlivých vysokých škol a stanovení specializací má akreditační komise, složená ze znalců vysokoškolského studia, především zkušených pedagogů, vědeckých a odborných pracovníků.
10. Zajištění vysokých škol po hmotné stránce provádí stát prostřednictvím ministerstva na základě rozpočtového určení. Vysoké školy si mohou opatřovat finanční i hmotné prostředky taktéž svým pracovním výkonem vůči různým institucím, podnikům a organizacím na základě pracovních smluv a dohod. Účelná je i spolupráce s vědeckými a výzkumnými institucemi, domácími i zahraničními, a vítaný je nejenom užitek pro práci vysokých škol, ale i finanční přínos.

II. Myšlenkový obsah

1. Vysoké školy završují náš vzdělávací systém počínající základními školami. Povědomí mladých žáků o vysokých školách musí být pěstováno a musí vzrůstat se vzrůstajícím věkem žáka, aby mohl posuzovat sám sebe v možném záměru vstoupit na vysokou školu, schopností se v nich orientovat, a volit si svou vysokou školu jako přiměřenou svým schopnostem. K tomu je zapotřebí, aby vysoké školy hledaly a nalézaly cestu k učitelům škol nižších stupňů a k rodičům žáků se srozumitelnými informacemi o své práci a možnostech uplatnění absolventů.
2. Vysoké školy měly v minulosti poměrně jednoduchý cíl ve vzdělávání dorostu pro uplatnění v lékařství, právech, teologii, filosofii a obecné vzdělanosti. V minulém století se stále naléhavěji objevovaly žádosti o vzdělávání v nejrůznějších praktických oborech, a to nejen v technice, ale v jednotlivých jejich součástech na úrovni technicko-pracovní dovednosti. Vznikaly i zcela nové obory s rozvíjejícími se nároky na vzdělanost pracovníků, přesahujícími úroveň středoškolského vzdělání. Současně vznikala i potřeba vysokoškolských vzdělanců s určením pro umění a další oblasti, na něž se dříve nepomýšlelo. Vznikaly proto nové fakulty stávajících škol, a následně i nové vysoké školy. Vzdělávací práce v těchto dosud vysokoškolsky nepěstovaných oborech se postupně vyvíjela a začala se odlišovat od oborů tradičních. Uspořádat dnešní vysoké školství není proto možné bez ohledu na toto rozlišení vzdělávacích metod, a dokonce i celou praxi vysoké školy. Tradiční univerzity vyžadující pro svůj rozvoj oprávněnou úplnou svobodu vlastní práce se začaly mísit s novým pojetím nově vzniklých vysokých škol, které byly v interakci s celým prostředím oboru, pro něž pracují. Na všech vysokých školách je žádoucí, aby vedle vzdělávací práce na nich probíhala i odborný rozvoj v oblasti jejich zaměření. Vzájemný poměr mezi vědeckou poznávací prací a vývojem aplikací je však rozdílný od tradičních univerzit a musí být respektován. Vstup možných požadavků představitelů praxe na práci vysokých škol může být na prospěch jen na vysokých školách zaměřených výlučně na praxi, nikoliv však na vysokých školách působících v oblasti vědy.
3. Vysoké školy jsou nejenom vzdělávacími pracovišti a nejenom pracovišti rozvíjejícími daný obor, ale i pracovišti, které mají ovlivňovat duševní rozvoj celé společnosti. Měly by proto v závislosti na umístění v naší zemi působit na své okolí, především přenášením informací o své práci, svých oborech a přinášet tak inspirace širší ve-

řejnosti. Vysoké školy by měly rozšiřovat svou spolupráci s pracovišti jim odborně blízkými a využívat jejich možností spolupůsobit na vzdělávacím procesu a přispívat k vzdělanosti pracovníků praxe. Zvláště významná spolupráce vysokých škol je v mezinárodním kontextu – otevírat možnosti vzdělávání zahraničním studentům i naopak vlastním studentům v zahraničí, a zejména možnosti spolupráce v řešení vědeckých a výzkumných prací se zahraničními institucemi.

4. Vysokoškolské vzdělávání na všech vysokých školách má dbát na rozvoj osobnosti studenta, nikoliv jenom na vzdělání odborné. Součástí rozvrhu přednášek by měly být proto v přiměřené míře i přednášky věnované historickému rozvoji oboru vysoké školy, souvislostem oboru s obory blízkými. Kromě toho je potřeba vytvářet podmínky pro překonání propasti mezi důsledky rostoucí specializace jednotlivých oborů. Důležitý je osobní styk mezi studenty a učiteli v průběhu běžné přednáškové a seminární práce, ale i v průběhu prací semestrálních a diplomových. Osvědčily se velmi dobře společné výjezdní semináře studentů s učiteli, kde se mohli osobně sblížit studenti a učitelé s následným velkým přínosem pro rozvoj studenta.
5. Zásadním předpokladem pro úroveň vysoké školy je osobnost učitele. Vysoká škola se má starat již během studia studentů o výběr těch, kteří by byli slibní pro kariéru budoucího učitele. Nejde však jenom o výběr těch, kteří mají předpoklady pro odbornou práci, ale i pro práci učitelskou. Ta vyžaduje určité nadání a předpoklady nejenom v oblasti náročné rétoriky, ale i v oblasti dobrých schopností komunikace se studenty a schopností získávat jejich důvěru. Posuzování kariérního postupu učitelů musí být vymaněno téměř z výlučného hodnocení publikačních výsledků a posunuto i do oblasti posuzování pedagogického výkonu a úspěchu v něm. Učitelská práce je nelehká, vyžaduje maximální pracovní nasazení, a je proto zapotřebí, aby učitelé měli dobré životní podmínky pro tuto práci. Je to jeden ze zásadních předpokladů dalšího pozitivního rozvoje našeho vysokého školství.
6. Vysoké školy tak, jak dnes existují, a jak se překotně vyvinuly v posledních dvou dekádách, přinášejí starost o náležitě uspořádání. Na mnoha vysokých školách žijí dnes fakulty, které bychom dle charakteru jejich práce zařadili mezi různé druhy vysokých škol tak, jak bylo pojednáno v odstavci 2. Je možno jít dvojí cestou: cestou přetváření fakult mezi jednotlivými vysokými školami, anebo přizpůsobování se na nezměněné vysoké škole požadavkům a také pracovním podmínkám různým pro fakulty různého druhu. Zde je zapotřebí vytvořit prostor pro získání zkušeností s jednou nebo druhou cestou na různých vysokých školách. Zatím je tuto starost nezbytné vložit do rukou rozhodování vysoké škole samotné a jejich orgánům.
7. Do samosprávy vysokých škol by neměly zasahovat orgány vnější, poněvadž jde obvykle o zásahy nedostatečně fundované a kalící životní ovzduší vysokých škol. Vysoká škola, fakulta a i katedra je společenstvím pracovníků, kteří žijí ve svém oboru, a nelze si představit zasvěcenější myšlenky, než se generují právě na vysoké škole. V nové době, do níž vysoké školy vstoupily po převratu, se stále zmenšuje riziko, že vysoká škola v důsledku svého vlastního spravování zaostane a zatuchne.

Cirkulace studentů a pedagogů se zahraničními tento nedobry faktor stále více umenšuje. V samosprávě je přirozeně nutné dbát na realizaci všech v demokracii osvědčených mechanismů při volbě a výměně rozhodujících orgánů. Důležitá je také kontrola administrativy pomocí volených orgánů. Součástí samosprávy jsou i instituce zajišťující interakci mezi jednotlivými vysokými školami a fakultami. Je zapotřebí domyslet dosavadní působení Rady vysokých škol a Konference rektorů, kriticky zhodnotit dosavadní zkušenosti s nimi a vyvodit z nich závěry. I vzájemné stýkání samospráv, přesněji jejich reprezentantů se zahraničními je žádoucí, a je zapotřebí vytvořit pro ně zákonný rámec.

8. Tradiční stupně vzdělávání byly v poslední době pozmeněny, především byl zaveden nejnižší gradus bakaláře. Vysoké školy se tohoto stanoveného úkolu zhostily nikoliv nejlépe. Jednou z příčin bylo neujasněné uplatnění těchto graduantů ve společnosti. Je velmi těžké stanovit jednotný vzdělávací záměr v různých oborech, poněvadž mají často velmi různá specifika. V zákoně je nutno vytvořit prostor pro možnosti postupných změn, které by reflektovaly uplatnění především bakalářů se zřetelem na přiměřené nároky zaměstnavatelů.
9. Odbornost vysoké školy jde ruku v ruce se zájmem o studium na ní. Má úzkou vazbu i na budoucí uplatnění absolventa. Vysoká škola sama o sobě může být těžko tím, kdo vykonává dozor nad ní samou. Jediným způsobem je vytvořit orgán, pověřený pravomocí dozoru, stojící mimo ni. Tento orgán však nesmí být orgánem svévolným a prosazujícím zájmy jiné, než jsou právě zájmy vysokého školství. Tímto orgánem byla dosud akreditační komise. Její působení se zřejmě osvědčilo a docházely nám zprávy ze zahraničí, které dobře hodnotily myšlenku akreditační komise. Akreditační komise by měla i nadále stanovit souhlas nebo nesouhlas s úrovní vysoké školy tím, že potvrdí jejich následnou existenci a existenci příslušných fakult a specializací. Růst objemu vysokého školství akreditační komisi velmi zatížil, a lze doporučit vytvoření dobrých podmínek pro její další práci. Zásadně je nutné odmítnout myšlenku zřízení jakési akreditační agentury, která by se ujala dozoru nad odborností vysokých škol, poněvadž by se mohla stát nástrojem působení vnějších a nežádoucích vlivů na naše vysoké školství.
10. Existenci vysokých škol je dobře dále zajišťovat dosud osvědčeným způsobem, tj. ze státního rozpočtu. Zvláštním příspěvkem by mohl být užitek ze spolupráce vysokých škol s pracovišti, které mají zájem o výsledky práce vysokých škol v jejich nejrůznějších formách. Zajištění majetku vysokých škol, především majetku nemovitého, by ovšem mělo být pod kontrolou státu, který, jako financující instituce, má dostatečný přehled o tomto majetku a je vybaven i přirozenou zodpovědností o něj dbát.